

pozitív szerep azonban, hogy a tankönyv mindenkire eljuttatja az életszerű metodikai eljárásokat, és a tanítókat rávezeti alkalmazásukra, tagadhatatlanul súlyos ellentmondásokat is rejteget. Bármilyen jók tudniillik a javasolt eljárások, kényszerű vagy szakszerűtlen alkalmazás során eltorzulhatnak. Nyitva marad tehát a kérdés, hogy a többféle funkciót betöltő, sokoldalúan fölhasználható tankönyvek miként illeszkedhetnek egyre célszerűbben – vagy: miként illeszthetők egyre célszerűbben – a közvetlenül irányított és körültekintően szervezett tanóra kontextusába.

S akkor még mindezt nem tértünk ki *a tankönyvek nyelvi megformálására!* Legyen-e a szöveg minél tömörebb, összefogottabb, és kerüljön-e minden esetlegességet, anekdotikus kitérőt? Vagy pedig tanácsosabb oldani ezt a feszes tömörséget? Egyáltalán: milyen a legkedvezőbb *tantervterjedelelem?* Vannak, akik a minél szűkebb oldalszámon mérik egy-egy tankönyv értékét, és az oldalszámból rögvest kiszámolják – többnyire hüledezve és megbotránkozva –, hány lap esik egy-egy óra iskolai tananyagára; azt hangoztatják, hogy a részletező magyarázat, az anyag színes megelevenítése a tanár feladata az órán. Ezzel mások azt szegeznek szembe, hogy a tankönyv minden egyes gyerek kezébe eljut, a tanári óravezetés színvonala pedig osztályonként változó; ezenkívül a könyvből tanuló diákról sem tételezhetjük föl az állandó megfeszített figyelmet, neki is szüksége van rá, hogy tanulás közben itt-ott kevésbé fajsúlyos szövegrészekkel, rávezetésekkel, frissítő (sőt: továbbblendítő energiát szolgáltató) érdekességekkel találkozzék. Hiszen a mértékkel alkalmazott redundancia, a "hígabb", kifejtően magyarázó előadásmód nemcsak könnyebben érthető, hanem vonzóbb is a tanulók számára! – állítják sokan. Egyik oldalon áll tehát a lakonikus tömörség, a másik oldalon az érdekesség, színesség követelménye.

Közös és indokolt az ellenszenvünk a szürke jellegtelen, sablonos, szokványos vagy a szaktudomány személytelenségét dokumentáló tankönyvekkel szemben. Másrészt viszont az is kérdéses, meddig engedheti meg magának a tankönyvszerző saját egyéniségének, eredetiségének érvényesülését, szubjektivitása mennyire csillanhat át a tárgyilagos anyagkezelésen.

A tankönyvkészítés gyakorlata is számos vitaalkalommal szolgál. *Milyen legyen például a tanterv és a tankönyv viszonya?* Melyikük legyen a mérvadó? Nálunk évtizedeken át aprólékos részletességgel megszabta a tanterv az oktatás és a tankönyvek tartalmát, így hát sok tartalmi bírálat voltaképpen túlmutatott a tanterveknek engedelmességre kényszerülő tankönyveken. Az "egység" követelménye – egy hamis egységfogalomra alapozva – egész oktatásügyünket áthatotta, nem csoda hát, ha ezt az idealizált egységet az országosan kötelező tankönyvek is hivatva voltak megvalósítani. Ma már – ha lassan is, de – terjed a választhatóság és a pedagógusi autonómia eszméje és gyakorlata, megjelentek az első választható tankönyvek. Lehetséges-e vajon egységes tankönyvekből is egyéni módon oktatni? Miben tanácsos különbözniük egymástól a párhuzamos tankönyvváltozatoknak? Kiket illet a döntés joga? Hogyan biztosítható a sajátos igények és szükségletek összehangolása, centrifugális és centripetális törekvések egészséges egyensúlya?

Vitakérdések tehát szép számmal akadnak a tankönyvekkel kapcsolatban. Az oktatásnak ezzel a régi hagyományos eszközével módszeresen mégis csak az utóbbi évtizedekben kezdtek foglalkozni. Külföldön is. Az a helyzet, hogy a szakirodalom inkább tanári kézikönyvekben, útmutatókban, egyedi megfigyelések közzétételében, publicisztikai jellegű bírálatokban bővelkedik, semmint a tankönyvi problematikára vonatkozó, tudományosan megalapozott, vizsgálatokra épülő összegezésekben.

HONFFY PÁL

Mentálhigiénés és Pedagógiai Konzultációs Szolgálat

A KLTE Pedagógiai-Pszichológiai Tanszékén

Debrecen évszázadok óta iskolaváros. Jelenleg a pedagógusképzés egyik országos központja. Sajnos évtizedeken át csak apró ereken folydogálhattak be a képzés rendszerében más társadalmak nevelési tapasztalatai. Az iskola feladatai egyre bővülnek, az oktatáson felül egyre inkább szükség lenne a szocializációs hibákat kompenzáló korrekciós nevelésre is. Ennek előnye az egészségügyi intézményekkel szemben az, hogy nem stigmatizál, nem tesz újabb sérülést okozó sértő címkét a tanulóra. A tanulók személyiségfejlesztésének ügyéért egyre több gyakorló pedagógus

gus köteleződik el, de tapasztalataink szerint az eljárásokban és azok alkalmazásmódjában járatlanok. A pszichológiai és pedagógiai ismeretek racionális elsajátítása nem teremti meg a pedagógusok személyiségében a pályára való alkalmasság feltételeit. A hazai felsőoktatási intézményekben terjednek a személyiségfejlesztő eljárások, de ezek ma még kevéssé jutnak el a korábban végzett, gyakorló pedagógusokhoz. Napjainkban egyre nagyobb szükség van ezen eljárásokra, hiszen a pálya személyiségkárosító hatásai is sokasodnak. Ez azért aggasztó, mert alaptétele a személyiségfejlesztő munkának, hogy csak egészséges személyiség formálhat egészséges (tanulói) személyiséget. Saját – akár több ezer diák sorsáért is érzett – felelősségünk átgondolása után jutottunk el arra a következtetésre, hogy a város ill. a régió nevelői számára meghirdetjük és beindítjuk szolgáltatásunkat "Mentálhigiénés és Pedagógiai Konzultációs Szolgálat" néven.

A Szolgálat leírása és céljai

Úgy véljük, hogy a problémákat észlelő és azokat egyedül megoldani nem tudó pedagógusokat elsősorban nem ellenőrizni és büntetni kell azért, hanem a személyére és a gondjaira centrált konzultációs lehetőséget kell teremtenünk a számára.

A Szolgálat humánszolgáltatás, amelynek keretein belül dolgozó konzultáns segít a pedagógus szakmai-nevelési problémáinak megoldásában úgy, hogy meghagyja a segítséget kérő felelősségét a saját munkájában, és nem vállalja azt át. A két fél egyenrangú viszonyban van. A konzultáció igénybevétele önkéntes, anyaga bizalmasan kezelendő. A megbeszélés mindig a segítségkérő egyedi, konkrét problémájához és igényeihez igazodik.

A konzultációknak két alapvető célja van:

a) A pedagógiai munkában felmerülő konkrét problémák adekvát megoldásainak közös megkeresése;

b) A segítséget igénybevevő konzulens mentálhigiénés szemléletének kialakítása, módszertani és készségfejlesztése azért, hogy képessé váljék hasonló problémák önálló kezelésére.

A mentálhigiénés konzultáció a pedagógusok pszichológiai továbbképzésének egy speciális, személyre szabott módszere, amelyben a gyakorlati technikák és eljárások kerülnek előtérbe. Így erőteljesen fejleszti a nevelők hatékonyságát és elősegíti azt, hogy kevesebb tanuló sérüljön az előkészítetlen és átgondolatlan nevelői beavatkozások hatására.

A Mentálhigiénés és Pedagógiai Konzultációs Szolgálat tevékenysége

a) Konzultációk:

1. Esetközpontú konzultáció:

A középpontban egy tanuló ill. egy konkrét tanár-diák kapcsolat áll, amelyről a segítséget kérő pedagógus konzultálhat a szolgálatot teljesítő szakemberrel. Célunk az egyéni nevelői munka hatékonyságának elősegítése a kapcsolati elakadást képező tényezők felmérésével és a pedagógus személyében lévő rejtett tartalékok feltárásával, valamint a szerepbiztonság megerősítése, a kapcsolatkezelő képesség fejlesztése.

2. Pedagógusközpontú konzultáció:

A tanár saját, személyes problémájával fordulhat a konzultánshoz pszichés egészségének megőrzése érdekében. Szeretnénk elérni, hogy a kiegyensúlyozatlan pedagógus a tanulók számára ne lehessen pszichés betegség forrása.

3. Mentálhigiénés program- és csoportközpontú konzultáció:

A konzultáció középpontjában nevelő intézmények (iskolák, kollégiumok) vagy azok egységei (tantestület, munkacsoport, osztály) állnak. A megbeszélés az adott csoportok ill. a szervezet működésére irányul. Továbbképzések, mentálhigiénés programok tartalmát és kivitelezésének lépéseit tervezzük meg a hozzánk fordulóval. Javaslatokat teszünk egy konkrét csoport vezetését érintő problémák megoldásához. A konzultációnak ez a fajtája szervezetfejlesztő hatással is jár az adott oktatási intézményben és támogatást nyújt az innovációs törekvésekben.

4. Pedagógiai kutatóközpontú konzultáció:

A tanár a saját diagnosztikus és kutatómunkájához kérhet szakmai segítséget. (pl. A tanulói személyiség megismeréséhez, a csoportok szerkezetének felméréséhez, hatásvizsgálathoz, szorongásbecsléshez stb. nyújtunk műszereket.) Célunk a pedagógiai beavatkozásokat megelőző és azokat megalapozó tevékenység segítése, a beavatkozások tudatosságának fokozása.

Az egyéni konzultáció lehetőségét hetente egyszer két órán át két szakértő biztosítja két külön helyiségben. 1992. március 5-én kezdtük meg a Szolgálat működését és egyelőre 1992. május 31-ig tervezzük a nyitvatartását. Ha anyagi lehetőségeink megengedik, 1992. szeptemberétől folytatnánk a megkezdett munkát.

b) Hatásvizsgálat, szakirodalom:

A konzultációk hatékonyságát kérdőíves módszerrel mérjük le. Jelenleg szerkesztése és kisebb mintán való kipróbálása folyik. Igyekszünk a mentálhigiénés tanácsadás, konzultáció és az iskolai mentálhigiéné témaköréhez illeszkedő szakirodalmi anyagot összegyűjteni és össze-rendezeni a folyamatos önképzés és a későbbi oktatás érdekében.

c) Önismereti csoportok:

A konzultációkon kívül önismereti csoportokat hirdetünk meg pedagógusok számára. A következő csoporttechnikák beindítását ajánljuk fel:

- Empátia- és kommunikációfejlesztő tréning (3 x 10 óra)
- Pedagógiai eset- és problémamegbeszélő csoport (10 x 3 óra)
- Autogén Tréning csoport (10 x 2 óra)
- Önismereti játékcsoport (10 x 3 óra)

1992. március 2-től pedagógiai eset- és problémamegbeszélő csoport indult. Vezetik: Győryné Dr. Beregszászi Sára és Szatmáriné Balogh Mária. A 3,5 órás foglalkozások második felében a Schultz-féle autogén tréninget sajátítják el a résztvevők. A csoportfolyamatot szociometriával és stuttgarti élmény-kérdőívvel követjük, a hatást empátia és szorongás-vizsgáló eljárással próbáljuk meg mérni, az autogén tréning elsajátítását relaxációs kérdőívvel mérjük fel. Tapasztalatainkról az utolsó ülésen visszajelentést adunk a résztvevők számára, kihasználva az erős tanulási motivációt. Eredményeinkről tanulmány formájában igyekszünk beszámolni. A pénzügyi keretek egyelőre egy, önismereti csoport működtetését tették lehetővé, de a következő szemeszterben már több csoport egyidejű beindítását tervezzük.

d) Szakmai háttér, belső továbbképzés:

– Magyarországon úttörő jellegű a tevékenységünk, ezért úgy éreztük, hogy nem maradhatunk szakmai támasz nélkül. A külföldi pedagógiai tanácsadó intézetekben óriási tapasztalati anyag gyűjt össze, amelyeket szeretnénk mi is kamatoztatni munkánk során. Ezért felkértük Kenesseyné Szujányi Máriát (Zürich Institut Kenessey AG.), hogy szakmai tanácsaival és a konzultációs munkák szupervíziójával bővítse ismereteinket és kontrollálja tevékenységünket. Félévenként 1-2 alkalommal 3 napos intenzív továbbképzést fog tartani a konzultánsok számára.

– Felvettük a kapcsolatot a Magyar Tehetséggondozó Társasággal. 1992. szeptemberétől a tehetséges gyerekek szülei számára fogunk tanácsadói fogadóórákat meghirdetni, amelyhez a szakmai segítséget és a betanítást Dr. Herskovits Mária a Magyar Tehetséggondozó Társaság alelnöke, a MTA Pszichológiai Intézetének munkatársa vállalta magára.

e) Tevékenységünk dokumentumai

Tervezzük a tevékenységünket megalapozó idegen nyelvű szakcikkek fordítását, vizsgáló eljárások adaptálását, saját segédanyagok összeállítását és konzultációs rendszerünk hatékonyságának tudományos igényű dokumentálását és kutatását. A pedagógiai konzultációval és az iskolai mentálhigiénés munkával kapcsolatos szakanyagok összegyűjtésére és saját kiadványok szerkesztésére vállalkozunk a jövőben.

A Mentálhigiénés és Pedagógiai Konzultációs Szolgálatban köreműködő szakemberek:

- Szatmáriné Balogh Mária programvezető, pszichológus, mentálhigiénikus,
- Dr. Brezsnyánszky László kutató pedagógus, mentálhigiénikus,
- Győryné Dr. Beregszászi Sára pszichológus, mentálhigiénikus
- Dávid Imre pszichológus, mentálhigiénikus,
- Páskuné Kiss Judit pszichológus, mentálhigiénikus,
- Tánczos Judit pszichológus, mentálhigiénikus, a debreceni Polgármesteri Hivatal Szociális Irodájának munkatársa.

BALOGH LÁSZLÓ – SZATMÁRINÉ BALOGH MÁRIA